

دایمی شدن موزه هنرهای معاصر تهران

# گامی به جلو

محمود شالویی

مدیر کل دفتر امور هنرهای  
تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد  
اسلامی و سرپرست موزه هنرهای  
معاصر تهران



واژه عام "موزه" (Museum) به معنای محل نگهداری و نمایش آثار ارزشمند، نزدیک به ریشه (Muse) به معنی تفکر کردن و چشم دوختن و هم (Museum) یونانی است که در اصل به معابد رب النوع های یونانی اطلاق می شده است. به همین جهت این واژه به مرور برای توصیف مکان هایی به کار رفته که آثار مقدس و یا گرانبها در آنها نگهداری می شود. طبقه بندی مفاهیم ارزش و تقدس یاد شده؛ خود منجر به طبقه بندی انواع موزه های امروزی خواهد شد. به این ترتیب موزه آثار تاریخی و باستان شناسی، موزه تاریخ علوم، موزه تاریخ طبیعت، موزه آثار فرهنگی تخصصی و ویژه ای همچون؛ تمبر، کتب خطی و... و البته موزه های هنری در مراکز تمدنی؛ متناسب با حوزه تأثیرات بین المللی، ملی و محلی شکل گرفته اند.

آنچه در این موزه ها بیش از هر چیز دیگری مدنظر قرار می گیرد، عبارتند از؛ طبقه بندی علمی و محافظت از این آثار و آشنا کردن مخاطب با روند تکمیلی و یا تحلیلی موضوعی. جایگاه فرهنگی و کاربردی موزه انقدر شناخته شده و معنای آن چنان بدیهی و مسلم است که نیازی به تعاریف مکرر ندارد. در حقیقت موزه همان فضای آشنایی است که معمولاً هر شهروندی چندین و چند بار از گونه های متفاوت آن دیدن کرده و شناسنامه و انعکاس هویت واقعی خویش را در گوشه، گوشه ای آن تماشا می کند و یا خود را به جریان سیری از تکامل دست آوردهای پیشینیان می سپارد. اگر به همین اندک بسنده کنیم، باید موزه را مثلی از فضا - اشیاء - و ارتباط مفاهیم مستتر در آنها بنامیم. یعنی مجموعه ای از آثار مختلف با بار تاریخی و فرهنگی تقریباً همگون که در یک فضای مناسب چیده شده اند و با اتخاذ تدابیر و تمهیداتی مثل نوع و ترتیب نمایش آثار، توضیحات شفاهی و مکتوب، نورپردازی و دکوراسیون و... اطلاعات قابل استنتاج آنها را هویدا می کنند.

از همین نگاه است که چشم های پرشتاب و پویایی هنر معاصر جهان نیز لزوم راه اندازی این نوع موزه ها را ناگزیر می نماید. این نوع موزه ها - همچنان که موزه های تاریخی و باستانی به تکامل مهارت های فنی و فکری بشر نظر دارند - به مسیر پرافت و خیز هنر معاصر می پردازند. مسیری که اگرچه در مقایسه با درازای تاریخ، به لحاظ بازده زمانی، کوتاه می نماید، اما به اندازه کافی برای طراحی یک موزه؛ جذاب، طولانی و پر اتفاق است. عمده بازدیدکنندگان و مخاطبان این گونه موزه ها، هنرمندان و پژوهشگرانی هستند که به دنبال روش های فنی و صد البته اندیشه هایی هستند که در ورای کالبدی آثار نگهداری می شوند. دستچین این آثار در کنار هم، چگونگی تطور و دست یابی نسلی از هنرمندان را به آخرین های امروزی و فهم عمیق هنر معاصر هدایت می کند. بنابراین حیات و معنای واقعی این دست موزه ها بسته به تعهد، مرجعیت و ثباتی در تناسب با شهرت آن ها می باشد. بدیهی است این جایگاه و نشاط، همپا با عنوان "معاصر" تنها با تکاپوی دایمی و روزآمدی مستمر امکان پذیر خواهد بود و گنجینه پر بار و غنی آثار هنرهای تجسمی موزه هنرهای معاصر تهران، چه در بخش هنر معاصر جهان و چه در هنر معاصر ایرانی، با فهرستی متنوع و کم نظیر از آثار و هنرمندان صاحب نام و تأثیرگذار معاصر، در حال حاضر با در اختیار داشتن فضای معماری و جایگیری شهری مطلوب، از همه این ویژگی ها به کفایت برخوردار است. به نظر می رسد اجبار حاصل از محدودیت فضاهای نمایشی و نمایشگاهی - که به

انعکاس مقاطعی از تحركات هنری می پردازد - در سال های اخیر، موزه هنرهای معاصر تهران را از عملکرد و انجام وظائف خود - در نمایش کیفیت مسیرهای هنری و موزه ای - دور نگه داشته است. از این روی سیاست برگزاری دایمی آثار گنجینه موزه هنرهای معاصر تهران، نه یک ایده و برنامه تازه تدوین شده، که رجعت و برگشت به اصل ذاتی این مکان هنری و احیاء مفاهیم فراموش شده آن در زیر عنوان "موزه" و تدارک میعادگاهی دایمی برای شناخت و مطالعه هنر معاصر ایران و جهان و تبارشناسی به جای پدیده-شناسی است. ۱۷۰ تابلو از نقاشانی چون مونه، وان گوگ، گوگن، پیکاسو، دالی، شاگال تا کلاوس اولدنبرگ و جاسپر جونز و ۱۵ مجسمه از هنرمندانی چون آبرتو جاکومتی و مارکس ارنست مجموعه ای است که با مرور آن می توان سیر هنر مدرن را از اواخر قرن نوزدهم و امپرسیونیست ها تا دهه ۷۰ میلادی و آثاری از هنر پاپ، از نزدیک شاهد بود. این گنج پنهان موزه هنرهای معاصر تهران است.

موزه هنرهای معاصر که ۲ سال پیش از انقلاب افتتاح شد، عمراتی است به مساحت ۵ هزار مترمربع و کامران دیبا، معمار آن است. معماری موزه مجموعه ای از سنت، مدرنیسم و مفاهیم فلسفی است. هشتی، چهارسو و گذرگاه ها از جمله عناصر چشم نواز این مجموعه بدیع به شمار می روند، همچنین تأثیر یادگیرهای یزد بر معماری مجموعه واضح است. ۸ نگارخانه موزه که با اختلاف سطحی بی نظیر نسبت به هم بنا شده اند، بیننده را در مسیری چرخشی گرداگرد فضای اصلی موزه می گردانند. این مسیر به گونه ای طراحی شده است که انتهای هشتمین و آخرین نگارخانه به هشتی یا همان نگارخانه اول باز می گردد.

سال ۱۳۵۶ کامران دیبا، آرشیستک ایرانی، کار ساخت موزه هنرهای زیبا را به اتمام رساند. ساختمانی که کارکردش تنها و تنها موزه است، ساختمانی که هنوز هم پابرجاست و به رغم وجود موزه های بسیاری در ایران، تنها ساختمانی است که برای موزه ساخته شده است. ساختمان خود موزه به صورت سنتی مدرن ساخته شد. با دیدن ساختمان موزه علاوه بر ندای یادگیرهای یزد، مدرن کاری ها در بنیان ساختمان نیز دیده می شود که ساختمانی بتونی و محکم است.

موزه دارای گنجینه ای بسیار مهم و غنی شامل آثار مهم نقاشان معروفی است که از جمله می توان به چند اثر از پیکاسو مانند نقاش و مدلش، اثر معروف ۱۶۰ میلیون دلاری جکسون پولاک، ردتگو، مکس ارنست، هنری مور، کلد مونه، فرانسیس بیکن، سهراب سپهری، بندریز، ابوالقاسم سعیدی، کمال الملک، بهزاد، فرشچیان و برکه های شاه تهماسب اشاره کرد.

شیب مخصوص راهروهای بین گالری ها و نبود پله در بین گالری ها (هیچ پله ای بین گالری ها وجود ندارد) باعث می شود هر بازدیدکننده ای به راحتی از تمامی قسمت های موزه دیدن کند و علاوه بر آن، گالری ها طوری به هم متصل اند که بازدیدکنندگان می توانند از همه آثار به نمایش درآمده بازدید کنند.

در دل هشتی موزه اثر زیبایی هنرمند ژاپنی، نوربوکی هاراگوچی قرار دارد که از روغن و پولاد ساخته شده است. در میانه یکی از گذرگاه ها اثر به یاد ماندنی هنری مور قرار دارد و فضای سبز اطراف موزه به نام باغ تندیس آثار جمعی هنرمندانی نظیر پرویز تناولی، هنری مور و آبرتو جاکومتی قرار دارد.